

CESTA DO MOSKVVY

V únoru 1867 rozpustila vláda český sněm. A čeští delegáti ohlásili na znamení protestu proti Vídní účast na výstavě v Moskvě.

Tehdy vzklíčil v Josefovi nesmělý, ale dychtivý sen. Jet do Ruska! Byla to jediná a poslední příležitost. Poznat velkou slovanskou vlast, její umění, duši země, k níž se už tolikrát obrátily české naděje! Napsal přátelům a úpěnlivě je prosil o příspěví. Sehnali pro něho tři sta zlatých.

S jarem přišly o tom dobré zprávy a Josef okřival. Obnovovaly se v něm zdroje síly. A když se jeho účast na cestě potvrdila, byl vzrušen a šťastný.

A v půli května se setkal s ostatními delegáty na nádraží v Olomouci.

„Živio! Sláva!“

Po letech se Češi zase pozdravili se Srby, Rusíni s Chorvaty, Slováci s Dalmatinci. Členové zotročených národů překypovali radostí, že se dokázali sejít navzdory císaři a jeho policii.

Josef si našel přátele pro památnou cestu; jel s ním šedovlasý básník Erben, mladý spisovatel Vávra, setník Villani.

Přejeli hranice.

Ve všech ruských městech byla výprava srdečně vítána.

Středem české družiny byli zpravidla Palacký s Riegrem. Mánes sedal až na konci stolu a připadal si mezi ostatními jako host z milosti. Ale nepřijel si pro

pocty, nýbrž pro poučení a zdálo se mu, že ztrácí hostinami mnoho drahocenného času. Bažil po tom, objevit duši ruské země a jejího umění. Užaslý přihlížel tanci kozáků. Naslouchal chorálu balalajek. Moskva víc ještě než Petrohrad dýchala na něho starobylostí dějin. Lekal se, že si nepřisvojí všechnu její krásu. Vstával proto při rozednění a spěchával ven, aby si mohl zaznamenat drahé motivy.

Když se výprava chystala k návratu, vyprosil si, aby se mohl ještě několik dnů v Moskvě zdržet.

„Uvažte,“ prosil Riegra, „jsem první český malíř, který se vypravil do Ruska. Musím toho využít.“

Rieger tomu nebyl příliš nakloněn, ale mladý Vávra řekl Mánesovi:

„Co nám brání zůstat? Najdeme si levný byt a budeme šetřit. Teď bude konečně příležitost, abychom se dověděli o Rusku trochu pravdy.“

A tak když se výprava rozloučila s Moskvou, zůstal Mánes s Vávrou na nádraží. Ubytovali se u hudebníka Kunkla, vzdáleného příbuzného Schwiednerových.

Houslista Kunkl byl prostý člověk, ale znal dobře život ve městě a stýkal se se skupinami nespokojené mládeže.

„Vodili vás po palácích,“ řekl hostům, „ale jaká je tu bída, to vám neukázali.“

„A nepomohlo, když bylo odstraněno nevolnictví?“ tázal se Mánes.

„Bez selských bouří by k tomu cara nikdo nepřinutil. Jenže rolníci dostali špatnou půdu a ještě za ni draze platí. Policie, špehové, úplatkáři, to je carova vláda.“

S mnohem bystřejšíma očima procházel nyní Mánes Moskvu. Navštívil Kreml a vstoupil do chrámu Vasilije

Blaženého; zaradoval se, když rozpoznal, jak se staroruské ornamenty podobají moravským. Uvědomil si, jak samostatné zůstalo ruské umění, které nepodlehlo cizím vlivům. Jeho desky se obohacovaly novými a novými kresbami, v jeho duši vznikaly zvolna představy obrazů, kterými by ukázal barvitý život velké bratrské země.

Často se Josef zastavil na chodníku, aby si poslechl, jak měkce dovede izvoščík oslovit koně. Vychutnával něhu ruské řeči a Opakoval si slova, jimiž ho vítali: Zdrávstvuj, golubčik, duše moje! Uskrovňoval se, aby mohl svůj pobyt prodloužit, a jen si odpočinul, znovu sáhl po tužce a vydával se na novou výpravu.

Lidé, s nimiž se setkal, byli rozvážní a opatrní, ale doma se uvolnilo jejich veselí a uměli se zdravě rozesmát.

Seznámil se i s několika mladými sochaři a malíři. Mohl se přesvědčit, že pod vládou dvora a šlechty jsou zde poměry podobné jako v Praze.

„Přijďte se podívat k nám," zvali ho. „Nesmiřujeme se! Protestujeme!"

Obrazy, které našel v chudém ateliéru, mu ukázaly zcela nové umění. Viděl na jejich plátnech ubohé a trpící lidi. Slyšel z těch obrazů křik utiskovaných.

Studoval, kreslil, skicoval do poslední chvíle, dokud mu zbývalo v kapse několik kopejek.

Odjížděl sám, v horečce z hladu a napětí, zkrušen loučením, protože věděl, že ho čeká návrat do žaláře rakousko-uherského mocnářství. V mlze se mu ztrácely hvězdné bány města.

Naposled viděl z okna vlaku živou ruskou zem, stáda malých koní a černých ovcí na pastvinách, háje bílých bříz okolo vesnic.

Horké dny zvyšovaly bolest hlavy, která ho mučila. Neměl co jíst. Žíznil. Pronásledovaly ho horečné sny.

Ve Varšavě ho kdosi poslal do špatného vlaku. V poslední chvíli zjistil omyl, chytil zavazadla a nastoupil do jiného vlaku, který se s ním rozjel.

Když se vzpamatoval, zjistil zdrcen, že složka s náčrty zůstala v prvním vlaku. Rozplakal se.

Poláci, kteří mysleli, že je nemocen, marně ho těšili.